

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

Sect. v. Quænam agentia agant propter finem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

cedere ab alia causa efficiente: sed potest eadem appetitio procedere à causis finalibus diversis, v.g. potest aliquis appetere scientiam, vel ad lucrum, vel ad Dei gloriam: ergo hæc appetitio non est causalitas finis.

Respondeo negando minorem, quia certum est quod appetitio scientiæ ad lucrum est actus diversus specie ab appetitu scientiæ ad gloriam Dei, cum actus sumat speciem à fine, ut constat ex morali.

SECTIO IV.

Effectus causa finalis.

Quadruplex quæstio.

At tendenda etiam hoc loco est definitio finis; cum enim ille sit *id cuius gratia fit aliquid*, illud omne dicitur effectus finis, quod fit finis gratia, seu ex amore finis. Ideoque quadruplex hoc loco est difficultas. Prima quoad ipsos actus elicitos voluntatis circa finem, vtrum scilicet simplex complacentia, amor efficax, desiderium & gaudium sint effectus finis: secunda quoad actus elicitos circa media, idest vtrum consultatio, electio & imperium sint effectus finis: tertia quoad actus imperatos circa media, vtrum scilicet ipsa media & vsus mediorum sint effectus finis: quarta vtrum ipse finis provt executioni mandatus, sit effectus sui ipsius ut intenti.

Actus elicitus circa finem.

Dico primò, amorem finis, aliosque omnes actus elicitos circa finem, esse proprios effectus finis. Antequam probetur conclusio.

Divisio actuum voluntatis.

Observe actus voluntatis dividi primò in actus elicitos, & imperatos. Eliciti sunt ij, qui producuntur ab ipsa voluntate immediate, ut amor finis: imperati sunt ij, quos voluntas sua virtute causat in aliis potentiis, v. g. in intellectu, in appetitu; imò & sæpius etiam in seipsa, quia vnus actus voluntatis alium imperat. Secundò actus elicitos alij sunt circa finem, alij circa media. Eliciti circa finem sunt simplex amor finis, quo volumus finem non attendendo media: desiderium efficax, seu intentio finis, qua volumus finem ut obtinendum per media: gaudium, seu fructio & delectatio, quæ tria synonyma sunt, & sunt ipsa quies voluntatis in bono obtento & possessio, duo primi sunt in ordine intentionis, & præcedunt assequutionem finis; tres alij sunt in ordine executionis, imò illam sequuntur. Actus elicitus circa media, sunt consultatio, seu inquisitio mediorum, electio vnus præ alio, imperium, & vsus, seu applicatio aliarum potentialium ad agendum ea que necessaria sunt ad talis finis assequutionem. Duo primi actus pertinent ad ordinem intentionis, duo alij ad ordinem executionis. Hic igitur ordo est horum actuum, post finis cognitionem amor, intentio, consultatio, electio, imperium, executio, gaudium & fructio.

Ratio ergo conclusionis est, quia quod procedit à fine provt alliciente voluntatem propter bonitatem suam ut diligibilem, est verus effectus finis: sed amor, desiderium, & gaudium procedunt à fine provt alliciente voluntatem, ut patet: ergo illi sunt effectus finis.

Actus circa media.

Dico secundò, electionem mediorum, ipsamet media, & omnes actus, tum elicitos, tum imperatos circa media esse veros effectus finis.

Finis causat seipsum.

Ratio est, quia illa omnia sunt ex amore finis. Dico tertio, etiam ipsum finem, provt executioni mandatum, effectum esse sui ipsius provt intenti.

A Ratio est, quia finis provt existens in executione, fit ex amore finis intenti; finis enim ut causer, non requirit actualem existentiam, sicut requirunt eam reliquæ causæ, quæ propterea causare non possunt seipsas.

Obiicitur primò, illud solum est effectus finis, quod fit gratia finis, idest ex amore finis: sed amor finis non fit ex amore finis; nam sic daretur processus in infinitum: amor enim finis supponeret alium amorem finis, & hic alium. Imò sola media esse videntur effectus finis, non autem actus illi voluntatis.

Resp. distinguendo antecedens; illud solum est effectus finis, quod fit ex amore finis, si fieri ex amore finis significet fieri à voluntate ut obiectivè, & excitata per bonitatem finis, concedo maiorem; si autem fieri ex amore finis, seu finis gratia, fit fieri ex priori amore & intentione finis, nego illud solum esse effectum finis, quod ita fit ex amore finis. Amor, & intentio finis priore modo sunt ex amore finis, non autem posteriore modo; idest, non sunt ex formali amore finis, sed ex attractione illius obiectivæ.

Obiicitur secundò, Causalitas finis cessat obtento fine: sed gaudium, & fructio sunt circa finem iam obtentum: ergo causalitas finis non exercetur circa illam.

Secunda obiectio.

Resp. negando verum esse, quod obtento fine, cessat omnis actio circa finem consequendum, sed non cessat omnis actio circa finem iam possessum; tunc enim in locum desiderij succedit gaudium, quod est longè perfectius desiderio.

Obiicitur tertio, illud non est effectus finis, quod non amatur propter finem: electio mediorum non amatur propter finem, sed solum medium electum per illam; non enim amat voluntatem medicinæ ille qui vult medicinam propter sanitatem: ergo electio mediorum non est effectus finis.

Tertia obiectio.

Resp. negando maiorem; nam ut aliquid sit effectus finis, sufficit quod fiat ex amore finis, non requiritur autem ut ametur reflexe propter finem; finis enim est id cuius gratia fit aliquid, non cuius gratia amatur aliquid.

SECTIO V.

Quenam agentia agant propter finem.

In triplici differentia sunt ea quæ agunt; quædam prædita sunt intellectu, Deus, Angelus & homo; quædam solum habent cognitionem sensitivam, ut bruta; quædam carent omni prorsus cognitione, quæ vocantur agentia purè naturalia. De Angelo & homine non potest esse controversia, quia illi cognoscunt finem ut propter se amabilem, & ad illum eligunt media. Difficultas itaque primò est de Deo, secundò de brutis, tertio de agentibus purè naturalibus.

Dico primò, actiones Dei ad extra esse verè ad propriè propter finem; actiones autem ad intra non esse vllò modo propter finem.

Deus agit propter finem.

Observa, Dei actiones alias esse ad intra, alias ad extra. Actiones ad intra sunt actus immanentes Dei, cognitio, amor, gaudium, non tantum quatenus amat seipsum, & fruitur seipso; sed quatenus etiam amat creaturas; actus enim ille amoris est intra Deum. Actiones ad extra illæ appellantur, quibus Deus producit aliquid extra se, ut creatio mundi, conservatio, cooperatio. Dixi ergo Deum nihil operari extra se propter creaturas ut causas finales;

Actiones Dei ad extra, & ad intra.

finales, sed propter solam suam bonitatem; *Omnia enim propter semetipsum operantur est Dominus.* Et optime S. Dionysius diuinum amorem ait esse velut æternum quendam circulum, qui propter bonum conuersione in orbem inerrante, atque in seipsum ambulat, & progreditur, & manet, & reuertitur. Et ratio est, quia Deus sicut omnium causa est efficiens, ita & finalis; & minus bonitatem suam amaret si ad illam non omnia referret, quæ possunt referri. His positis,

Actiones
Dei ad extra.

Prima pars asserens actiones omnes Dei ad extra fieri propter finem, probatur, quia illud verè pendet à fine, quod fit ab agente dirigente illud ad finem: sed actiones Dei ad extra sunt huiusmodi: ergo fiunt propter finem. Minor patet, quia Deus dirigens mundum ad gloriam suam, dirigit hanc creationem ad hunc finem, & Filium suum faciens hominem, saluos facere vult homines; neque propterea Deus pendet à fine, quoniam actus internus Dei semper est independens; sed solus actus externus dependet.

Actiones
ad intra.

Secunda pars negans actiones Dei ad intra esse propter finem, probatur; quia quod nullo modo fit, non fit propter finem, nihil enim causam habet finalem, si causam non habeat efficientem: actiones ad intra nullo modo fiunt, cum sint ipse Deus: ergo non fiunt propter finem. Deus itaque amat creaturas propter bonitatem suam, sed non ita ut amor ille pendeat à bonitate ut causa finali, quia non fit propter illum, tamen habet verè finem, idest aliquid verè amatum.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Effectus finis non pendet à fine, nisi quia finis causat amorem sui: sed effectus producti non causant in Deo amorem sui: ergo illi non sunt effectus finis: ergo Deus non agit propter finem.

Resp. negando maiorem, quia ut aliquid sit effectus finis, non est necesse ut finis causet amorem sui, sed satis est ut illi effectus fiant ex amore finis, etiamsi amor ille cum sit independens, non causetur à fine. Dei effectus fiunt ex amore diuinæ bonitatis, etiamsi amor ille non causetur ab illo fine, cum sit independens.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Finis non mouet nisi metaphoricè: sed motio metaphorica cadit in actus etiam internos Dei: ergo illi fiunt etiam propter finem. Probatur minor. Deus amat creaturas propter suam bonitatem tanquam propter finem: sed hoc est voluntatem Dei moueri metaphoricè à sua bonitate: ergo Dei voluntas mouetur metaphoricè.

Resp. negando quod in Deo reperiatur motio metaphorica; moueri enim metaphoricè non est duntaxat amare vnum propter aliud, sed est amare ita ut amor ille causetur ab illo fine: Deus amat suam bonitatem, sed cum amor ille non causetur à Dei bonitate, non debet dici Deus moueri metaphoricè, neque amor ille motio est metaphorica; nam sicut Deus amat se & alia per seipsum sine causalitate vlla effectiua; ita propter seipsum amat sine vlla causalitate finali.

Animalia
bruta.

Dico secundò, animalia bruta saltem materialiter agere propter finem, cognoscendo saltem imperfectè conuenientiam mediorum cum fine.

Instinctus.

Obserua primò, nullam quidem vim rationis & discurrendi brutis inesse, ut probabitur tractatu quinto, contra Porphyrium, lib. 3, de abstinentia, ubi statuit naturam omnibus hominibus, quibus sensum dedit & memoriam, rationem quoque, imò & orationem, tam internam, quam externam tribuisse; additque Apollonium Thyanæum, Melam-

pum, Thyresiam & Thaletem brutorum sermones diiudicasse atque intellexisse, quos mirum non est si non intelligamus ipsi, qui plurimum etiam nationum linguam non callemus. Sed hæc vesana sunt, ut ostendam citato loco, ubi probabitur prudentiam illam omnem nihil esse aliud quam instinctum naturalem. Vide interim de mirabili hac animalium prudentia Basilium, & Ambrosium in Hexam. Plutarchum opusculo, Vtrum brutis insit ratio? Plinum lib. 8. Aristotelem lib. de historia animalium, Alianum lib. 6. Gesnerum in Bibliotheca, Aldrouandum in Ornithologia.

Obserua secundò, posse duobus modis aliquid agere propter finem; primò formaliter, secundò materialiter. Agere propter finem formaliter, est cognoscere ipsum finem, quatenus est propter se amabilis, & dignus ut propter ipsum alia fiant. Agere materialiter, est cognoscere bonitatem finis, & illam amare, licet non cognoscatur illum esse propter se amabilem. Animalia cum non discerant, certum est non cognoscere finem ut est propter se amabilis; & ideo non agere formaliter propter finem. Difficultas tantum est, utrum agant saltem materialiter, cognoscendo imperfectè aliquo modo conuenientiam mediorum cum fine: v. g. hirundo quando colligit paleas ad nidum construendum, utrum cogitet tantum de bonitate palearum, an verò cogitet ex illis constitui posse nidum, & ita colligat eas tanquam viles ad hunc finem; quod assereram in conclusione.

Ratio est, quia illud agit materialiter propter finem, quod appetit bonum à se cognitum: sed bruta sine dubio appetunt bonum quod cognoscunt; canis enim v. g. qui currit ad frustum panis propositum, cogitat illum panem, & cum fugit ostenso baculo, cogitat baculum: ergo agit propter finem. Similiter hirundo chelydoniam querens ad pullos carcos sanandos; ceruus dictamnium ut euolat sagittas; hyppopotamus cum ad acutiores arundines in ripa nili affricto fœmore venam sibi aperit, ut superfluum sanguinem eiciat, & quando satis sanguinis sentit effluxisse, corpus volutat in limo, & sic sinit sanguinem; vulpes ut pullos voraret gallinaceos mortuam se fingit, & linguam extra os porrigit; ut caneros expiscetur, caudam in aquam immergit, & ubi sentit eorum mortuum, statim eam retrahit; ut à pulicibus se liberet, totam se in aquam immittit. Refert Olaus Magnus lib. 16. cap. 27. viros in Lituania & Russia choreas ducere, & ab iis qui spectant munuscula petere oblato pileo, aut vase. Sed de his alibi plura.

Obiicitur. Quando canis comedit, non cogitat hoc sibi ad sanitatem esse utile, sed comestione apprehendit ut sibi bonam: ergo non agit propter finem. Præterea illam utilitatem canis non apprehendit sensu: ergo apprehendit discursu.

Resp. concedendo, quod canis in eo casu non agit propter finem alium; nam delectatio cibi finis ei est. Utilitas illa non percipitur à brutis sensu, nec discursu, sed solo instinctu, siue ille sit phantasia sola ipsius bruti, siue sint species à Deo inditæ, de quo dicam suo loco.

Dico tertio, Agentia inanimata non solum agunt ad finem, sed etiam præcisa directione Dei agere propter finem.

Ratio est primò, quia illud fit propter finem, non autem casu, & fortuito, quod vel semper, vel vtplurimum fit eodem modo: sed agentia naturalia semper eodem modo agunt, vel saltem vtplurimum; lapis v. g. non impeditur semper tendit Deorsum: ergo non agunt casu, sed propter finem.

Imò

Agere formaliter propter finem.

Probatio assertoria.

Obiectio.

Agentia inanimata agunt propter finem.

Imò monstra peccata sunt naturæ, hoc est aberrationes à fine: ergo agentia illa certum habent finem, ad quem tendunt, saltem prout aguntur à Deo. Dicuntur autem à Deo agi prout acceperunt propensiones naturales ad tale bonum, v. g. lapis ad locum deorsum.

Deinde verò, quod agentia illa non solum agantur, sed agant etiam propter finem; idest quod eorum actio sit propter finem, etiam prout est ab illis, probatur eodem argumento, quia hæc actiones etiam prout sunt ab illis agentibus non sunt temerè & casu, cum fiant semper eodem modo: ergo sunt propter finem. Deinde non idè lapis cadit deorsum, quia Deus illi cooperatur, sed idè illi Deus cooperatur ad cadendum, quia ex sua natura determinatus est ad locum deorsum, quem exigit tanquam bonum suum: ergo actio illa non idè est propter finem, quia Deus illam producit; sed idè illa producit à Deo, quia est ad talem finem.

Prima obiectio.

Obicitur primò. Agere propter finem, est moueri ex cognitione & amore finis: res inanimatæ non possunt moueri ex cognitione & amore finis: ergo non possunt agere propter finem; sed Deus illas agit in finem, vnde dicit Philosophus, quod *opus naturæ opus est intelligentiæ*. Confirmatur, quia lapis cum cadit, agit eodem modo ac sagitta cum à sagittatore missa est ad aliquem locum: sed illa non agit propter finem: ergo nec lapis.

Resp. negando cognitionem & amorem finis necessariò requiri ut finis causet, sufficit enim propensio naturalis ad talem finem; nam sicut de ratione agentis non est cognoscere, ita nec de ratione finis est cognosci. Aristoteles verò dixit opus naturæ, opus esse intelligentiæ, quia Deus, qui agit per intellectum, concurrit ad omnia opera naturæ; non significat autem, quod actus illi non sint propter finem, quatenus sunt ab ipsis agentibus creatis, sed tantum quatenus sunt à Deo. Ad confirmationem nego paritatem de sagitta, quia illa propensionem non habet naturalem ad scopum, sicut lapis ad centrum; idè sagitta agit ad finem, lapis agit etiam propter finem.

Secunda obiectio.

Obicitur secundo, vix intelligi posse, quia ratione finis possit causare actiones agentium inanimatorum, si præscindantur à directione Dei.

Resp. actiones illas causari à fine quatenus sunt propter finem, ad quem ex sua natura ordinantur tanquam ad bonum suum; idè causalitas horum agentium est ipsamet actio illorum prout est propter talem finem. Principium primum causandi finis respectu illorum est ipsa bonitas finis, quæ mouet talia agentia ad sic operandum; mouet (inquam) per propensionem, & inclinationem naturalem, secundum quam feruntur ad bonum sibi conueniens; finis enim mouet agentia singula secundum propriam ipsorum naturam; agentia quidem libera per cognitionem perfectam & amorem sui: cetera quæ impetu feruntur, non habent cognitionem perfectam finis, sed animalia quidem per cognitionem sensitiuam in illum feruntur, inanimata verò solo appetitu innato finem appetunt, & in illum tendunt sine ulla cognitione finis.

QVÆSTIO VI.

De causis per accidens.

Aristot. lib. 2. à textu 39.

Inter causas efficientes, aliæ sunt causæ per se (ut notabam olim) aliæ sunt causæ per accidens. Causa per se illa est, quæ producit effectum, & illum intendit producere; causa per accidens illa est, quæ vel non producit effectum, sed tantum coniuncta est cum causa quæ illum producit; vel certè non illum intendit producere. Primo modo causa est per accidens, cum dicitur, musicus adificat; secundo modo, cum dicitur, fodiens terram inuenit thesaurum. In hac posteriori acceptione agit hic de causis per accidens: primò de fortuna & casu; secundo de fato; tertio de monstris.

SECTIO I.

De fortuna, & casu.

Toto mundo, locisque omnibus (inquit Plinius lib. 2. cap. 7.) omnibusque horis omnium vocibus fortuna sola innouatur, una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitur; hinc omnia expectata, hinc omnia feruntur accepta, & in rotaratione mortalium, sola utramque paginam facit. De hac fusè agit Augustinus lib. 4. ciuitatis, ubi varia refert circa fortunam veterum placita: mihi cum Aristotele satis sit breuiter tria ponere. Primò, quid sint casus & fortuna, siue sumantur pro effectu ipso casuali, siue sumantur pro causa talis effectus: secundo, quomodo differant: tertio, ad quod causæ genus pertineant.

Dico primò, rectè fortunam definiri sumptam pro effectu ipso fortuito, Est effectus ille, qui præ intentionem vel opinionem iungitur effectui alicuius causæ, in iis quæ agunt ex electione. Casus autem sumptus pro effectu casuali, Est idem ille effectus fortuitus in quouis agente, cum libero, sum necessario.

Effectus fortuitus, & casualis.

Explicatur conclusio. Effectus (inquit Philosophus citato loco) triplicis generis reperiuntur, alij enim semper & similiter eueniunt, ut solis ortus & occasus; alij frequenter eueniunt, sed aliquando tamen deficiunt, ut quod senes canescant; alij nec semper, nec frequenter, sed raro eueniunt, hi vocantur fortuiti & casuales, ad quos exiguntur tria.

Primò ut raro eueniant, idest quod posita tali causâ raro sequantur.

Tria exiguntur.

Secundo ut eueniant præter intentionem causæ agentis, vel certè sine illius præscientia, ut quod prætereunte homine lapis cadat, & illum obuiat, effectus dicitur casualis, quia nec à Petro intenditur, nec à lapide. Quod si fuisset ab aliquo intentus, certè non esset effectus ille casualis respectu illius, ideoque certum est, quod respectu Dei nullus esse potest effectus fortuitus; v. g. mirabile proflus est, quod narratur accidisse in Apulia anno 1627. pridie kalendas Augusti. Cum enim apud urbem Sanseuerinum magno terramotu hausta essent plura hominum millia, ruens è summa turri campana ingens tam opportunè in puerum decidit, ut eam omnino amplexa ex omni parte, in colamen seruauerit à tanta calamitate; tunc fortuitus respectu Dei non fuit euentus ille, sed tantum respectu campanæ fuit casualis.

Tertio